

VIIKKATE

Matti Savolainen

VIIKATE

© 2024 Matti Savolainen

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-7022-1

Matti Savolainen

VIIKATE

Suuret kiitokset henkilöille, joita ilman tämä kirja ei olisi syntynyt, Leena, Kaj-Mikko, Maire, Tiina ja monet muut. Erityisesti lastenlapset tietotekniikan ongelmissa, suuri kiitos.

Matti Savolainen

Prologi

Hiili on karkaissut pintani kovaksi, siihen ei pysty kuin hiomakivi. Olen sapelina soturin uskollinen kumppani, joka on nähnyt monet ilot ja surut, voittoja ja tappioita. Heilahdan äkisti pystyyn, vähän sivulle. Tunnen käden puristavan otteen kahvassa kiristyvän. Sivallanko taas edessäni olevan vainolaisen kaulan poikki. Olen aikaisemmin nähnyt monen pään putoavan, veren roiskuessa ympäriinsä. Suhaus, kahvassa ote herpaantuu. Nuoli töröttää Sergein rinnassa. Putoan maahan. Uljas kantajani vaipuu kasaan. Suuri muutos elämässäni tapahtuu, en palvele enää soturia. Rosvoretkeläinen pitkässä rohdinpaidassaan, tarttuu kahvaan ja nostaa minut ylös. Enpä olisi uskonut joutuvani rauhan töihin. Talonpoika, joka korjasi minut talteen, vei minut kotikylässään sepän pajaan. Seppä kuunteli talonpojan toiveen ja alkoi työhön. Ahjossa tulipunaisen hehkuvana, säihkyin kipinöitä ympäriinsä. Tunsin olevani pihtien puristuksessa. Seppä nosti pajavasaran ja takoi alasiemen päällä muotoni toiseen tarkoitukseen, viikatteeksi. Jokainen isku oli tarkka ja voimakas, aivan kuin entisen kantajani iskut taistelukentällä. Mielenkiinnolla odotan lopullista muotoani. Viimein seppä tulee päivänvaloon pajastaan ja katsoo tyytyväisenä työnsä tulosta. Siinä näkee, mitenkö tarkoituksen mukainen on myös kaunis. Kiitettyään seppää talonpoika vie viikatteen kotiinsa. Talonpoika on saanut uuden työkalun, josta tulee talon

tärkein tarvekalu. Sisälläni asuu edelleen sama rohkeus ja voima, joka tekee minusta arvokkaan. Viillän talonpojan pelloilla poikki elämän lähteen, kuoleman symboli saa väistyä ahkeruudeksi ja työksi. Olen tähän asti tehnyt ihmisen elämästä lopun. Jatkossa annan uuden mahdollisuuden.

Voittomaalle

Hiljaisuus jatkui pitkän halkaistun tyvitukin puolikkaiden muodostaman pöydänkannen ympärillä. Savupirtissä olijat istuivat kukin vakinaisella paikallaan. Aamunkoitto oli taittumaksi päiväksi, alkukesän aikaan, Suur-Savon pitäjän syrjäisessä rantakylässä. Miehiä askarruttanut kysymys oli nyt ratkaistava. Pitkän hiljaisuuden jälkeen talon isäntä Tuomas, harmaa partainen, sinisilmäinen, laihaahko, hieman kumaraselkäinen kovan työn rasittama, vakavaimainen vanhan kansan mies, aloitti puhumaan. Oli totuttu siihen, mitä isä sanoi, se oli viimeinen sana, sitä vastaan ei yleensä pullikoitu.

- Olen päättänyt, että aloitamme muuttomme hyvin pian Karjalaan. Aluksi Antti ja Olavi lähtevät sinne edeltä laittamaan paikkoja kuntoon.

Koko perhe käänsi katseensa Tuomaaseen, joka jatkoi miten muuttoasiassa tullaan etenemään. Asiasta oli tietysti paljon keskusteltu, mutta nyt siitä tulee totta. Olihan tämä kovin outoa tottua ajatukseen perheen muuttamisesta, täältä lapsuudesta asutun kylän rannasta. Varsinkin äiti Hiljalle asia oli hyvinkin vaikea. Vaikka tila ei niin iso ollutkaan oli se kuitenkin antanut jokapäiväisen leivän. Pitkän pöydän ympärillä kukin vajosi omiin mietteisiinsä. Tuvassa valitsevan hiljaisuuden rikkoi, vain ruokailuvälineiden hiljainen

kalina. Viimein isäntä Tuomas nuoli lusikkansa puhtaaksi molemmin puolin ja nousi seisomaan, työnsi lusikkansa seinähirren rakoon. Röyhtäisi vielä kylläisenä, ikään kuin kiitokseksi ruuasta. Kaikki muutkin nousivat omaan tahtiinsa ja valmistautuivat päivän töihin. Jo edellisenä iltana oli sovittu heinätöiden aloittaminen rantaniityltä, joka vietti suuren selän rantaan ulottuvaan lahteen.

Tuomas asteli jo vähän ikääntyneen miehen askelin liiteriin ja katsoi kattohirren päällä roikkuvaa viikattea. Vain joissain taloissa oli viikate. Yleensä niittotyöt tehtiin vielä sirpillä. Viljojen leikkaamiseen sirppi oli kätevin, kaskimailla varsinkin sirpillä sai sadon parhaiten talteen. Viikatteessa on lyhyt varsi ja käyrä lyhyt terä. Terä on teroitettu molemmin puolin. Niittäminen tapahtuu molempiin suuntiin vaihtamalla käsien otetta varressa ylös ja alas. Tällä tasaisen niittyjen heinien niitto sujui joutuisasti. Tämän talonpojan arvokkaimman tarvekalun, oli kylän seppä takonut Tuomaan isän Heikin aikanaan Karjalaan tekemän ryöstöretken saaliinaan tuomasta sapelistä. Eilen hän oli tarkistanut ja kiristänyt viikatteen terän kiinnityksen varteen. Terän taitettu kiinnitysosa oli tiukasti varren ympäri useaan kertaan kierretyllä pajuvitsaksella kiinni. Yli yön liottuaan vedessä, sidos oli kiristynyt tiukka. Nyt täytyy enää hiekkakivellä liipata terän molemmat reunat leikkaavaan kuntoon. Viikatteen varren pään tökättyään maahan, otti viikatteen syliinsä niin, että varsi painoi rintaan ja terä osoitti pois päin. Vasemmalla kädellä terän pää etusormen ja peukalon väliin, takataskusta hiekkakivi oikeaan käteen, sylkäisi kiveen ja alkoi vuoron perään molemmin puolin terää alapuolelta ja yläpuolelta vedellä kiveä itseensä päin vauhdikkaasti. Näki ettei ollut ensimmäistä kertaa kivi kädessä, niin kätevästi käsi viuhki terän alla ja päällä. Välillä koitti sormien välissä, joko terä tuntui terävältä. Kun viikate oli teroitettu, hän huusi pojilleen, jotka laittoivat pirtin rapun pielessä saappaitaan jalkoihinsa.

– Pojat, viikate on kunnossa. Eiköhän tällä heinä katkea.

Tämä Tuomaan tapa teroittaa viikate näin aluksi oli vanha tapa. Vanhin pojista nakkasi viikatteen isältään olkapäälleen ja nuoremmat ottivat kumpikin haravan olkapäälleen, peräkanaa lähtivät astelemaan rantaniitylle. Isä Tuomas katsoi poikiensa perään ja mielesään totesi, että kyllä kelpaa eloa jatkaa, kun on noin pontevat pojat aloittamassa siellä uudella asuinpaikalla. Kyllä siinä vielä on monta mutkaa matkassa, ennen kuin siellä kaikki asettuu paikoilleen. Ei osaa oikein vielä kuvitella mitä kaikkea tämä vaatii. Kunhan pojat saa niitettyä niityn, täytyy lähteä naisväen kanssa, sikäli kun kerkeävät omilta askareiltaan, haravoimaan pientareet ja päisteet.

Vanhin poika Antti asui vielä vanhempiansa kanssa, vaikka olikin aviossa naapurikylän ison talon tyttären Tertun kanssa. Antti ja Terttu oli vihitty kolme vuotta sitten kesän korvalla. Tertun kotitalo oli menossa vanhimmalle pojalle, joten talon tytöt olivat vapaat lähtemään miehelään. Niin Terttu muutti Antin kotiin mukanaan myötäjäisinään lehmä ja lamma. Nyt keväällä heidän poika Hinnerikki oli täyttänyt kaksi vuotta. Hiljan ja Tuomaan nuorimmat pojat Olavi ja Jaakko olivat varttumassa miehiksi.

Vuosia oli seurattu huhuja Ruotsin armeijan sotaretkestä Karjalaan. Sotapäällikkö Jaakko De La Gardien joukot rynnivät Moskovaan asti. Ei tavallinen kansa tiennyt sotapäälliköistä mitään. Se oli kirkossa kuulutettu, että sotaa käytiin, se riitti. Kulkijoiden tarinat kertoivat, mitenkä armeija valloitti Käkisalmen läänin ja Inkerimaan kokonaan. Ruotsin ja Venäjän välit rauhoittuvat Stolbovassa tehdyn rauhan jälkeisinä vuosina. Savossa sekä kaakon kulmalla Suomea alkoi liikkua ensin huhuina, mutta sitten jo varmempana tietona, mitenkä valloitetun alueen asukkaat suurin joukoin muuttivat Venäjälle Volgan mutkaan Tveriin. Ruotsin harjoittama

ankara verotus ja uskonnon käännnytystyö olivat liian raskasta kestää. Nämä autioituneet tilat alkoivat kiinnostaa Suomen puolella asuvia. Vanha rovasti oli kirkonmenojen jälkeen lukenut kruunun tiedotteen, jossa luvattiin verovapautta ym. muita etuja vapautuneille tiloille muuttajille. Joitain vuosikymmeniä aiemmin oli vielä monet Savon kaskenpolttajat muuttaneet perheineen Ruotsin metsiin. Kuningas oli luvannut seitsemän vuoden verovapauden ym. etuja kuten kaskenpoltton vapauden. Suuri joukko ihmisiä ja isot laumat karjaa matkasivat läpi Suomen Turkuun, josta laivalla Tukholmaan ja edelleen lähelle Norjan rajaa laajoihin erämaihin. Tuomas muisti hyvin, kuinka isä Heikki suunnitteli myös lähtöä samasta kylästä lähtevien mukaan. Heikin suunnitelmat muuttuivat, hän näki parempana suuntana Karjalan ja päätti jäädä toistaiseksi vielä Savoan.

Talvella Tuomas ja Antti kävivät kirkolla rovastin puheilla ilmoittamassa perheidensä aikeista muuttaa Karjalanmeren Laatokan rantakylään Käkisalmen läänissä. Rovasti oli kannustanut muuttajia aikeissaan ja kehottanut heitä käymään paikan päällä katsomassa sopivia autioituneita taloja ja maita. Sitten kun olette löytäneet itsellenne sopivan paikan, ilmoitatte minulle muuttoseurakunnan, niin minä annan teille muuttoluvan. Siellä uudessa seurakunnassa pitää ilmoittautua, jos siellä on jo pappi saatu virkaan. Samoin kruununvoudilta täytyy saada suostumus asettua autioituneelle tilalle. Eiköhän se lupa järjesty. Ei muuta kuin onnea matkaan. Suunnitelma muuttaa paremmille asuinsijoille oli aika selvää Tuomalle ja Antti oli samaa mieltä.

Tuomaan isä Heikki oli nuoruudessaan ollut Savon miesten retkikunnan mukana Kurkijoen ryöstöretkellä tekemässä pahojaan rajan yli. Joukot varastivat viljaa, hevosia ja naisia. Talot ja rakennukset poltettiin, miehet surmattiin tunnottomasti. Heikki oli tuonut mukanaan poikien äidin Beatan. Tuomas muisti lapsuudestaan, miten

äiti Beata oli joskus iltaisin maaten mennessään vuoteellaan hiljaa huokaillut.

– Hospodi pomilui, hospodi pomilui.

Ja hiljaa nyhkyttäen vaiennut. Isä Heikin retkestä ei paljon puheltu. Joskus isä ja äiti puhelivat hiljaa keskenään. Pienen pojan Tuomaan korvat erottivat sanoja kuten.

– Ennen siellä Tiurulassa.

Sen verran Tuomalle oli selvinnyt, että Heikki oli pelastanut pakkoon päässeän Beatan muun ryöstöjoukon käsistä orjaksi joutumasta. Ryöstöjoukon paluumatkalla eräällä tauolla Heikki oli hake-massa vettä pataan läheisestä lammesta. Koukatessaan padan täyteen ja noustessaan ylös hänen katseensa kiinnittyi läheisen kataja-pensaikon sisällä olevaan vaatemyttyyn. Ihmeekseen mytyn alta paljastui nuori tyttönen. Tyttö oli kasvot verillä ja kaikin puolin surkeassa kunnossa. Kahuissaan pelosta, vapisi ja mutisi, mitä Heikki ei tajunnut. Heikki auttoi tytön pystyyn ja pesi hänen kasvonsa. Veren ja lian alta paljastui nuoren kauniin tytön kasvot. Tyttö oli niin heikossa kunnossa, ettei pysynyt pystyssä puhumattakaan olisiko jaksanut itse kävellä. Heikki nosti tytön syliinsä, kantoi leiriin ja laski omalle makuusijalleen.

– Tämä on sitten minun, tähän ei muut koske, oli Heikki julistanut.

Tyttö tuli Heikin mukana Savoan. Palveltuaan talossa alkuaan orjana, minä ryöstönaiset siihen aikaan olivat, talonväki oli häneen tyytyväinen. Heikki oli aikaa myöten mieltynyt tyttöön niin paljon, ettei sallinut tyttöä, Beataa enää nimittää orjaksi vaan püiksi. Heikin vaimo kuoli synnytykseen. Samoin lapsi menehtyi. Nyt Heikillä ei ollut vaimoa eikä perillistä. Kun Heikki aikansa oli katsellut

sorjaa piikaansa, joka miellytti miehen silmää, hän teki yllättävän päätöksen. Ja niin kävi, että Beata Stephanin tyttärestä tuli Heikki Samuelinpoika Kuukan vaimo eräänä kesäisenä päivänä pappilassa rovestin edessä. Ei mennyt montaa vuotta kuin heillä oli poika, ensimmäinen, toinen ja kolmas. Ilmeisesti äiti oli kiitollinen isälle tapahtumista elämänsä loppuun saakka. Näitten muistojen jälkeen ei ihme, jos Tuomas tunsí juuriensa olevan Karjalassa.

Kuukan perheen pää isä Tuomas ja poika Antti olivat heti alkukesällä käyneet Laatokan rantakylissä Käkisalmen yläpuolisella alueella tutustumassa vapaisiin tiloihin mistä karjalaiset oli paenneet Venäjälle. Olihan sinne Karjalaan muuttanut Kuukankin sukua jo edellisen vuosisadan puolella heti kun siellä alueita tuli Ruotsin hallinnon alle. Tuomaan veljessarjan keskimäinen Iisakki oli muuttanut perheineen, heti kun tiloja alkoi autioitua Karjalan puolelta. Hän oli valinnut uudeksi asuinpaikakseen Laatokalta ison saaren Tiuralan suurpitäjästä, ajatellen ettei halla pääse enää tuomaan nälkää taloon. Hänen puheisiinsa, jos on luottaminen, niin leipä on paljon leveämpää uusilla käen laulumaille. Sopiva tila olikin löytynyt mantereelta Sirisjärven kylässä, samasta pitäjästä missä Iisakki jo perheensä kanssa asusti. Pellot viettivät sopivasti rantaan päin. Kylvöt olivat tekemättä tältä vuodelta, muuten näyttivät viljelyyn sopiviksi. Kyllä niistä pellot vielä tulee, kunhan päästään asumaan paikan päälle. Tuvasta pilkahti koivikon lävitse näkymä kimaltelevalle Laatokan selälle. Asumukset kaipaisivat, jonkin verran laittoa ennen kuin tänne kannattaa muuttaa koko perheen. Edelliset asukkaat oli jättäneet hylätyn kontunsa siedettävään kuntoon. Olikohan ollut ajatus vielä tehdä paluu. Olivathan he jo kerran tehneet matkan pakoon mutta palanneet kun olot oli rauhoittuneet, mutta nyt oli taas lähdetty uutta komentoa karkuun. Tuomas oli ehdottanut.

– Käydään vielä voudin luona varaamassa paikka meille.

Ruotsi-Suomen vallattua
Käkisalmen läänin alkoi
Savosta ja muualta Suomesta
muuttaa väkeä autioille
ortodoksien hylkäämille tiloille.
Tämä on fiktiivinen tarina, joka
osin perustuu tosiasioihin ja
kertoo siitä, miten historian
saatossa eri sukupolvet ovat
eläneet ajassa. Entä jos asiat
olisivat menneet toisin?

